

HATIRLAMANIN ŞEHİRİ AKSARAY

ARŞ. GÖR. NURİ ÇİÇEK

I.

Bazı şehirler kendilerini yüksek sesle anlatmaz. Haritaya bakıldığında sıradan görünürler ne deniz kıyısındadırlar ne büyük nehirlerin kenarında, ilk bakışta insanı hayrete düşüren bir ihtişamları da yoktur. Fakat durup dinlendiğinde fark edilir ki onların asıl büyüklüğü görünen taraflarında değildir. Onlar, taşlarına sinmiş zamanı sessizce taşıyan şehirlerdir. Göz yalnız bugünü görür, gönül ise asırları görür.

Aksaray, bana hep böyle bir şehir gibi görünmüştür.

İnsan bu şehirde yürürken yalnız bir caddeden geçmez, farkına varmadan yüzyılların arasından yürür. Bir köşe başında Selçuklu karşılar onu, bir avluda Osmanlı'nın sükûneti hissedilir. Bir mezar taşının yazısı, bir çeşmenin kitabesi, bir caminin gölgesi, bir medresenin avlusu insana aynı şeyi fısıldar, burada zaman geçmiş değildir, yaşamaya devam eden sessiz bir hatıradır.

Şehir dediğimiz şey de böyle kurulur. Sokakların yan yana gelmesiyle şehir kurulmaz, evler yükselince de şehir meydana gelmez. Şehri kuran, aynı gökyüzünün altında ortak bir anlam etrafında yaşayabilen insanlardır. Taş, o anlamın yalnızca görünen tarafıdır, görünmeyen tarafta ise emek vardır, dua vardır, ilim vardır, irfan vardır. Bir şehrin gerçek mimarı ustalar kadar gönül insanlarıdır, çünkü medeniyet önce kalpte kurulur, sonra taşla işlenir.

İnsan yaşadığı şehri tanıdığını zanneder, her gün geçtiği sokakları bildiğini düşünür. Oysa tanımak başka, alışmak başkadır. Alışkanlık çoğu zaman bakmayı unutturur. Aynı minarenin yanından yüzlerce defa geçilir de bir gün başımızı kaldırıp ona gerçekten bakmayız, aynı dağ her sabah ufkumuzu doldurur da onun bize ne söylediğini hiç düşünmeyiz. Şehirler, çoğu zaman en çok kendilerine alışan insanlar tarafından unutulur.

Hasan Dağı'nın eteklerinde kurulan şehir, Anadolu'nun ortasında sessizce bekleyen büyük bir hafıza gibidir. Dağ, mevsimler değiştikçe rengini değiştirir, zirvesine kar yağar, eteklerinde bahar açar, fakat bakışı değişmez, asırlardır aynı vakar içinde durur. Bir dağın insana öğretebileceği ilk şey sabırdır, ikincisi sükûttur, çünkü yüksek olan bağırılmaz, sessizliğiyle hükmeder. Şehirler de dağlara benzer, kökleri derindedir ve onları ayakta tutan görünen tarafları değildir. Bugün Aksaray denildiğinde çoğu insanın aklına Sultanhanı gelir, Eğri Minare gelir, Zinciriye Medresesi gelir, Ulu Cami gelir, İhlara Vadisi gelir. Bunların her biri ayrı bir kıymettir.

Fakat insan bir süre sonra şunu fark eder, bir şehri büyük yapan eserlerinin çokluğu değildir, o eserleri meydana getiren düşüncedir. Düşünce kaybolduğunda taş yalnızca taş olarak kalır, ruhunu kaybetmiş şehirler en görkemli binaların arasında bile sessizce yoksullaşır. İşte tam bunun için şehirler önce ruhlarıyla, sonra taşlarıyla korunur. Selçuklu, Anadolu'ya yalnız şehir kurmadı, bir dünya görüşü getirdi. Yolun emniyetini, ilmin haysiyetini, ticaretin ahlâkını, komşuluğun hukukunu aynı hayatın içine yerleştirdi. Caminin yanında medrese vardı, medresenin yanında çarşı, çarşının yanında imaret, imaretin yanında kervansaray. Bunlar tesadüfen yan yana yapılmadı, aynı medeniyet tasavvurunun parçalarıydı, insan hayatın hangi tarafında bulunursa bulunsun aynı ahlâkın içinde yaşamaya devam etsin diye kurulmuştu.

Aksaray'ın kıymeti de işte burada başlıyor. Onu yalnızca eski eserlerin bulunduğu bir şehir olarak okumak eksik kalır, çünkü Aksaray Anadolu'nun ortasında kurulmuş bir yerleşimden daha fazlasıdır. O, Selçuklu'nun Anadolu'yu nasıl yurt hâline getirdiğinin sessiz şahididir, bir milletin yalnız fethederek değil, inşa ederek kalıcı olabileceğini gösteren şehirlerden biridir. Fetih ile yurt edinmek arasındaki fark tam burada belirir. Toprak alınabilir, sınırlar çizilebilir, kaleler kurulabilir, fakat bunların hiçbirisi tek başına yurt kurmaya yetmez. Yurt, insanın kendisini emniyette hissettiği, çocuğunu güven içinde büyütebildiği, ilim öğrenebildiği, emeğinin karşılığını alabildiği ve en önemlisi kendisini ait hissedebildiği yerdir. Selçuklu, Anadolu'da tam olarak bunu başardı, taşın üzerine yalnız bina yapmadı, insanın içine güven inşa etti.

Medeniyet dediğimiz şey de işte burada başlıyor. Bir toprağı vatan yapan sınırlar değildir, o sınırların içinde yaşanan adalettir. Bir şehri şehir yapan da binaları değildir, insanına kazandırdığı ahlâktır. Aksaray'ın asırlardır taşıdığı emanet de tam olarak budur, taşın içine işlenmiş bir ahlâktır, zamanın eskitemediği bir ölçüdür ve Anadolu'nun ortasında sessizce duran büyük bir medeniyet cümlesidir. O cümlelerin ilk kelimesi anlaşılmadan, devamını okumak da mümkün değildir.

II.

Bir şehri anlamak bazen onun hangi tarihte kurulduğunu bilmekten daha fazlasını gerektirir. Asıl mesele, o şehrin hangi düşünceyle kurulduğunu kavrayabilmektir.

Çünkü aynı çağda kurulmuş nice şehir zamanın içinde silinip gitmiş, bazıları ise yalnız taşlarıyla değil, ruhlarıyla yaşamaya devam etmiştir. Aradaki farkı meydana getiren mimarinin ihtişamı değildir, insana yüklediği anlamdır.

Aksaray'ın hikâyesi de işte tam burada derinleşir.

Anadolu'nun kapıları Malazgirt'te açıldıktan sonra Selçuklu yalnız yeni topraklar kazanmanın peşine düşmedi, asıl mesele kazanılan toprağın yurt hâline gelmesiydi. Çünkü fetih kılıcın ulaştığı yerde başlar, fakat adaletin yerleştiği yerde tamamlanır. Kalıcı olan ordular değildir, onların ardından gelen ilimdir, vakıftır, çarşıdır, tekkedir, medresedir. Bir millet, kurduğu şehir kadar değil, şehirlerine yerleştirdiği ruh kadar yaşar.

Sultan II. Kılıç Arslan'ın Aksaray'a gösterdiği ihtimamı yalnız siyasi bir tercih olarak okumak eksik olur. Devlet adamları bazen şehir kurmaz, bir fikrin mekânını inşa eder. Aksaray'ın yeniden imarı da böyle bir iradenin eseridir. Anadolu'nun ortasında yükselen şehir, yalnız yolların birleştiği bir merkez değil, medeniyetin kendi kendisini yeniden kurduğu büyük bir durak hâline gelmiştir.

Aksaray'a bakarken önce yolları görmek gerekir, çünkü yol medeniyetin damarlarından biridir. Yol olmayan yerde karşılaşma olmaz, karşılaşma olmayınca ticaret gelişmez, ticaret gelişmeyince fikir dolaşmaz, fikir dolaşmayınca kültür derinleşmez. İnsan yalnızca bir yerden başka bir yere gitmez, her yolculukta biraz değişir, her durakta başka bir insan olur. Anadolu'nun büyük şehirleri de biraz bunun için yol üzerinde kurulmuştur, çünkü yol yalnız yük taşımaz, dil taşır, inanç taşır, tecrübe taşır, hikmet taşır. Sultanhanı'nı büyük yapan da yalnız mimarisi değildir. İnsan o görkemli kapının önünde durunca ister istemez taşın ihtişamına hayran kalır, fakat biraz daha dikkatle bakınca taşın gerisindeki düşünce görünmeye başlar. O kapıdan içeri giren yolcunun kim olduğuna bakılmazdı, nereden geldiği de sorulmazdı, yolcu olması yeterdi. Yolcu, Tanrı misafiriydi, devlet onu korumayı vazife biliyor, vakıf ona hizmet etmeyi ibadet sayıyordu. Ticaret yalnız kazanç kapısı değildi, insanların birbirine güven duymasını sağlayan büyük bir ahlâkın parçasıydı.

Bugün Sultanhanı'nın ayakta kalmasını sağlayan, taşın sağlamlığından çok, taşın içine yerleşmiş o ahlâktır. Çünkü düşünce eskimez, inanç eskimez, insan onuruna duyulan saygı eskimez.

Bir medeniyet kendisini en çok böyle zamanlarda ele verir. Gösterişli saraylar yapabilirsiniz, büyük ordular kurabilirsiniz, fakat yolcusunu emniyet içinde ağırlayamayan bir dünya uzun ömürlü olamaz. Selçuklu bunu çok erken anlamıştı, onun için Anadolu'nun dört bir yanına yalnız kaleler değil, kervansaraylar inşa etti. Kale devleti korur, kervansaray ise medeniyeti korur. Tasavvufun aynı çağda bu kadar güçlü olmasının sebebi de burada anlaşılır. Bir tarafta taş ustaları çalışıyordu, diğer tarafta gönül ustaları çalışıyordu. Bir tarafta şehir yükseliyordu, diğer tarafta insan yükseliyordu.

Horasan'dan yola çıkan dervişler ellerinde yalnız asa taşıymıyordu, yüzyılların irfanını taşıyordu. Ahmed Yesevi'nin dergâhında yoğrulan anlayış, Anadolu'nun toprağına ulaştığında bambaşka bir iklim meydana getirdi. Onlar fethedilmiş topraklara yerleşmediler, insanların kalbine yerleştiler. Bir köyde tekke kurdular, bir kasabada zaviye açtılar, bir şehirde talebe yetiştirdiler. Görünüşte sessiz bir hayat sürdürdüler, fakat o sessizliğin içinde bir milletin karakteri şekillendi. Maya da sessiz çalışır, kimse hamurun içinde onu göremez, fakat ekmeğin kabarmasını sağlayan odur. Tasavvuf da Anadolu'nun mayası oldu. Yunus Emre'nin dili Anadolu'nun dili hâline geldi, Hacı Bektaş-ı Velî'nin gönlü Anadolu'nun gönlü oldu, Somuncu Baba'nın tevazusu Anadolu'nun edebi oldu, Sultan Veled'in hikmeti Anadolu'nun nefesi oldu.

İsimleri farklıydı, yolları farklıydı, fakat hepsi aynı hakikati çoğaltıyordu, insanı büyütmeden şehir büyümez, şehir büyümeden medeniyet kurulmaz. Aksaray'ın asırlardır ayakta kalmasının sırrı da işte burada saklıdır. Taşın altında yalnız temel yoktur, duanın izi vardır, ilim meclislerinin sesi vardır, dervişlerin nefesi vardır, yolcuların duası vardır ve en çok da kendisinden sonrasını düşünen insanların emeği vardır.

İnsan bazen kendi kendine soruyor, bugün biz şehirlerimizi gerçekten inşa ediyor muyuz, yoksa yalnız binalar mı yapıyoruz? Çünkü bina yapmak kolaydır, şehir kurmak zordur. Şehir kurmak için önce insan yetiştirmek gerekir, insan yetiştirmek için de bir medeniyet tasavvuruna sahip olmak gerekir. Selçuklu'nun bize bıraktığı en büyük miras, taş değil, insanı merkeze alan bir şehir fikridir ve o fikir asırlardır Anadolu'nun ortasında Aksaray adıyla yaşamaya devam ediyor.

III.

İnsan bazen bir şehri anlamak için gökyüzüne bakmalıdır, çünkü şehirlerin kaderini yalnız sokakları anlatmaz, ufukları da anlatır. Hasan Dağı'nın eteklerinde yaşayanlar bilir, gün doğarken ilk ışık dağa vurur, akşam olunca son gölge yine onun omuzlarına düşer. Asırlardır değişmeyen bu manzara insana fark ettirmeden başka bir terbiye verir. Acele etmeyen bir vakit anlayışı, gürültüye ihtiyaç duymayan bir vakar, yüksek olduğu hâlde başkasını küçümsemeyen bir duruş öğretir.

Medeniyet dediğimiz şey de böyle bir yüksekliktir, yükseldikçe sadeleşmektir, büyüdükçe ağırbaşlı olmaktır, kendini göstermek yerine kendinden sonrasını düşünebilmektir. Selçuklu'nun Anadolu'da kurduğu şehirler bu anlayışın taşa dönüşmüş hâlidir. Her biri aynı düşüncenin başka bir cümlesi gibidir. Konya başka bir kelime söyler, Kayseri başka bir mânâyı taşır, Sivas devlet aklını anlatır, Erzurum hudut olmanın vakarını yaşatır. Aksaray ise bütün bu büyük yürüyüşün tam ortasında sessizce durur. Gürültüsü yoktur, iddiası yoktur, fakat merkez olmanın verdiği derin bir sükûneti vardır. Merkez olmak, görünür olmaktan daha kıymetlidir çoğu zaman, çünkü merkez kendisini değil etrafındakileri ayakta tutar.

Anadolu'nun ortasında duran Aksaray da yüzyıllar boyunca böyle yaşamıştır. Kervanların geçtiği yollar burada birbirine kavuşmuştur, doğudan gelen haber batıya buradan ulaşmıştır. Horasan'dan çıkan bir dervişin nefesi de burada dinlenmiş, Şam'a giden bir tüccarın yükü de burada emniyet bulmuştur. Bir şehir, yalnız kendi insanına değil, yoldan geçene de yurt olabildiği zaman medeniyet kurar. Sultanhanı, onun için yalnızca bir konaklama yeri değildir, Anadolu'nun vicdanıdır. Kapısı herkese açıktır, taşı serttir, fakat taşıdığı düşünce merhamettir. Bugün o büyük taş kapının önünde dururken insan ister istemez kendi çağını da düşünmeye başlar. Asırlar önce yola çıkan bir yabancıya emniyet sağlayan bir anlayışın mirasçıları olarak, biz bugün birbirimize ne kadar güven verebiliyoruz? Bir medeniyetin büyüklüğü yalnız geçmişte yaptıklarıyla ölçülmez, bugün insana ne söylediğiyle de ölçülür.

İşte tam burada Aksaray tarih olmaktan çıkıp bir muhasebeye dönüşüyor. Şehirlerin de insanlar gibi aynaları vardır. İnsan bazen aynaya yüzünü görmek için bakar, bazen de kendisini sorgulamak için bakar. Aksaray'ın taşları da bize böyle bakıyor, sessizce soruyor, siz bizim taşıdığımız emaneti nereye kadar taşıyabildiniz? Her neslin önüne bırakılmış en ağır soru budur, çünkü emanet yalnız muhafaza edilmez, devam ettirilir.

Selçuklu'nun kurduğu şehir düzeni bunun en güzel örneğidir. Kendinden önceki medeniyetleri bütünüyle reddetmedi, onların üzerine yeni bir anlam inşa etti. Roma'nın açtığı yolu kullandı, Bizans'ın kurduğu yerleşimi dönüştürdü, fakat hepsine kendi ruhunu üfledi. Büyük medeniyetler yıkarak değil, dönüştürerek büyür. Anadolu'nun sırrı da burada gizlidir. Toprak aynı topraktır, gökyüzü aynı gökyüzüdür, değişen yalnız ona bakan insanın kalbidir. Kalp değişince şehir değişir, şehir değişince tarih değişir. İşte tam bunun için Aksaray'a yalnız Selçuklu şehri demek eksik kalır. O, Anadolu'da Türk tarihinin yazılmaya başladığı büyük metnin ilk satırlarından biridir.

Malazgirt bir kapıdır, Konya bir merkezdir, Bursa bir filizdir, İstanbul bir zirvedir. Aksaray ise bütün bu yürüyüşün ilk cümlelerinden biridir. "Türkiye'nin tapu senedi" demek tarihî bir iddia olur, fakat "Türkiye'nin tapu siciline düşülen ilk kayıtlardan biridir" demek, şehrin tarih içindeki yerini daha doğru anlatır. Çünkü tapu yalnız toprağın sahibi olduğunuzu göstermez, o toprağa hangi emekle bağlandığınızı da gösterir.

Aksaray'ın toprağına kazınan kayıt yalnız fetih değildir, ilimdir, irfandır, vakıftır, edeptir, ahlâktır, insan yetiştirme idealidir.

Anadolu'nun gerçek tapu sicili de budur, taşın üzerine yazılmış kitabeler değil, insanın kalbine yazılmış değerlerdir. O değerler kaybolursa elimizde yalnız tarih kalır, yaşayan medeniyet kalmaz. İnsan bazen kendi kendine soruyor, Yahya Kemal İstanbul'u anlatırken neden aslında bir medeniyeti anlatıyordu? Tanpınar şehirleri gezerken neden insanı okuyordu? Çünkü şehir, insanın dışarıya yansıyan hâlidir. Bir millet hangi şehri kuruyorsa, aslında kendisini kuruyordur. Aksaray'ın en büyük kıymeti de işte burada saklıdır, bize yalnız geçmişimizi göstermiyor, nasıl bir gelecek kurmamız gerektiğini de sessizce hatırlatıyor. İnsan o sessizliği dinledikçe anlıyor ki bazı şehirler haritada yer işaretlemek için değil, bir millete istikamet göstermek için kurulur.

IV.

Şehirlerin de kaderi vardır. Bazıları tarihin gürültüsü içinde büyür, bazıları ise sessizliğin içinde derinleşir. Gürültü çoğu zaman dikkat çeker, sessizlik ise karakter inşa eder. Aksaray, asırlar boyunca ikinci yolu seçmiş şehirlerden biri olmuştur. Ne başkent olmanın ihtişamına sığınmış ne de sınır şehri olmanın sertliğine ihtiyaç duymuştur. Anadolu'nun tam ortasında durarak, merkez olmanın ağırbaşlılığını taşımıştır. Onun en büyük talihi de budur, çünkü merkez yalnız coğrafyanın değil, aynı zamanda düşüncenin de dengede kaldığı yerdir. Denge, medeniyetin en eski kelimelerinden biridir. İnsanın kendisiyle kurduğu denge, tabiatla kurduğu denge, devletle kurduğu denge, inanç ile akıl arasında kurduğu denge, hepsi aynı köke bağlıdır.

Selçuklu mimarisine dikkatle bakıldığında bu denge hemen hissedilir. Hiçbir yapı bulunduğu toprağa meydan okumaz, hiçbir gökyüzüyle yarışmaz. İnsan kendisini o yapıların karşısında ezilmiş hissetmez, tam tersine taşın insana saygı duyduğu hissine kapılır. Çünkü medeniyet, gücünü göstererek değil, ölçüsünü koruyarak büyür. Bugün Sultanhanı'nın önünde duran insanın içine dolan hayranlık yalnız taşın ihtişamından doğmaz, o taşların insana verdiği emniyet duygusundan doğar. Aynı duygu Ulu Cami'nin avlusunda da hissedilir, aynı sükûnet Zinciriye Medresesi'nin duvarlarında da dolaşır.

İnsan fark eder ki aynı ruh farklı yapılarda kendisini yeniden ifade etmiş, mimar değişmiş, usta değişmiş, taş değişmiş, fakat ruh değişmemiştir. Asıl devamlılık da işte burada başlıyor, bir medeniyet aynı binayı yüzyıllarca ayakta tutabildiği için değil, aynı ruhu yüzyıllarca yaşatabildiği için büyüktür.

Bugün sık sık kültürel mirastan söz ediyoruz, tarihî eserleri restore ediyoruz, eski yapıları koruyoruz. Elbette bunlar kıymetlidir. Fakat insan kendi kendine şu soruyu sormadan edemiyor, yalnız taşları mı koruyoruz, yoksa onları meydana getiren zihni de anlamaya çalışıyor muyuz? Bir medresenin duvarını ayağa kaldırabilirsiniz, fakat ilme duyulan hürmeti yeniden inşa edemiyorsanız o bina yalnızca güzel bir fotoğraf olarak kalır. Bir kervansarayı restore edebilirsiniz, fakat misafiri emanet bilen anlayışı yaşatamıyorsanız geriye yalnız mimarlık kalır. Bir camiye onarabilirsiniz, fakat secdeyi hayatın ahlâkına dönüştüremiyorsanız kubbe yalnız gölgesini taşır.

Medeniyet dediğimiz şey işte tam burada tarihten ayrılıyor. Tarih, olmuş bitmiş hadiseleri anlatır. Medeniyet ise yaşaması gereken hakikatleri anlatır. Aksaray'ın en büyük öğretisi de budur, geçmişi yalnız hatırlatmaz, geçmişin bugüne yüklediği mesuliyeti de hatırlatır. Çünkü miras, övünmek için değil, devam ettirmek için bırakılır. İnsan bazen yaşadığı şehri miras sanır. Oysa şehir bize bırakılmış bir mülk değildir, bizden sonrakilere ulaştırılacak bir emanettir. Emanetin sahibi onu istediği gibi kullanmaz, ona zarar vermemeye çalışır, kendisinden sonra gelecek olana eksiltmeden teslim etmeye gayret eder. Şehirler de böyledir, her nesil kendisinden önce aldığı şehri biraz daha olgunlaştırarak teslim etmekle yükümlüdür.

Aksaray'ın bugün önünde duran asıl mesele de budur. Yeni yollar yapmak gerekir, yeni binalar yükselmelidir, sanayi gelişmelidir, üniversiteler büyümelidir. Fakat bütün bunların yanında başka bir inşa daha vardır ki ihmal edildiğinde diğerlerinin hiçbirisi tek başına şehri büyütemez, o da kültüredir. Kültür, bir şehrin hafızasıdır. Hafızasını kaybeden insan yaşayabilir, fakat aynı insan olarak yaşayamaz. Şehirler de böyledir, hafızalarını kaybettiklerinde haritada yerlerini korurlar, fakat tarih içindeki yerlerini kaybederler. Aksaray üzerine düşünmek, yalnız bir şehir üzerine düşünmek değildir. Anadolu'nun nasıl yurt hâline geldiğini düşünmektir, Türklerin bu topraklarda hangi ruhu yeşerttiğini düşünmektir. Selçuklu'nun niçin yalnız devlet kurmadığını, aynı zamanda bir medeniyet inşa ettiğini anlamaya çalışmaktır. İnsan bütün bunları düşündükçe Aksaray'ın taşları başka görünmeye başlar. Hasan Dağı artık yalnız bir dağ olmaktan çıkar. Sultanhanı yalnız bir kervansaray olmaktan çıkar. Ulu Cami yalnız bir ibadet mekânı olmaktan çıkar.

Şehir, büyük bir kitabın sessiz sayfalarına dönüşür ve insan o sayfaları okumaya başladığında fark eder ki, aslında okuduğu yalnız Aksaray değildir. Kendi medeniyetidir, kendi hikâyesidir, kendi istikametidir.

V.

İnsan yaşadığı şehrin kıymetini çoğu zaman ondan uzaklaşınca anlıyor. Çocukluğun geçtiği sokaklar, her gün önünden geçilen camiler, gölgesinde oturan ağaçlar, ufku dolduran dağlar, yaşanırken hayatın

Şehir dediğimiz şey, insanın ikinci hafızasıdır. İlk hafızasını aile kurar, ikinci hafızasını şehir kurar.

sıradan parçaları gibi görünüyor.

Araya zaman girince anlıyoruz ki insanı büyüten yalnız ailesi değildir, içinde yaşadığı şehir de onu sessizce terbiye ediyor, konuşmadan öğretiyor, göstermeden şekillendiriyor. Bir gün dönüp geriye baktığımızda çocukluğumuzun sesini annemizin duasında duyduğumuz kadar, yaşadığımız şehrin taşlarında da duyuyoruz.

Şehir dediğimiz şey, insanın ikinci hafızasıdır. İlk hafızasını aile kurar, ikinci hafızasını şehir kurar.

Bir millet de böyle büyüyor. Çocuklarına yalnız tarih öğretmiyor, şehirlerini de öğretiyor, çünkü şehir tarihin görünen yüzüdür. Tarih kitaplarında okuduğumuz birçok hakikat, şehirlerde ete kemiğe bürünür. Bir medrese yalnız eğitimin değil, ilme verilen değer ifadesidir. Bir cami yalnız ibadetin değil, birlikte yaşama iradesinin merkezidir. Bir han yalnız ticaretin değil, güven duygusunun sembolüdür. Bir çeşme yalnız su akıtmaz, vakfın ve paylaşmanın medeniyetini de bugüne taşır.

Aksaray'a bu gözle bakınca insan başka bir manzara görüyor. Anadolu'nun ortasında kurulmuş eski bir şehirden çok, Türk tarihinin uzun yürüyüşünde sessizce duran büyük bir durak görüyor, Selçuklu'nun yalnız taş bırakmadığını, bir hayat anlayışı bıraktığını gösteren canlı bir hatıra görüyor. Aksaray'ın gerçek zenginliği yer altındaki madenlerinde değildir, yer üstündeki eserlerinde de değildir. Asıl zenginlik, asırlar boyunca insan yetiştirmiş olmasındadır, çünkü medeniyetin en büyük eseri bina değildir, insandır. Bir şehir, yetiştirdiği insan kadar büyüktür, yetiştirdiği insan kadar kalıcıdır, yetiştirdiği insan kadar geleceğe yürüyebilir.

Bugün Aksaray üzerine düşünürken en çok bu sorumluluğu hissediyorum. Selçuklu'nun bize bıraktığı miras yalnızca geçmişimizi hatırlamak için değil, geleceğimizi kurabilmek içindir. Hasan Dağı'nın vakarını, Sultanhanı'nın emniyetini, Zinciriye Medresesi'nin ilim anlayışını, Ulu Cami'nin sükûnetini bugünün insanına yeniden anlatabiliyorsak, tarih yaşamaya devam ediyor demektir. Aksi hâlde elimizde yalnızca taş kalır ve taş, ancak ona ruh veren insan oldukça konuşabilir. Şehirler, yalnız belediyeler tarafından yönetilmez. Şehirleri asıl yöneten, onların hafızasını canlı tutan insanlardır.

Bir öğretmen, bir yazar, bir şair, bir tarihçi, bir hattat, bir vakıf gönüllüsü, bir dergi, bir sohbet halkası, hepsi görünmeyen birer sütundur, şehrin çatısını onlar taşır. Çatı çöktüğünde taşlar yerinde durabilir, fakat ev artık ev olmaktan çıkar.

"Aksaray'ın Hafızası" adını taşıyan derginin anlamı da işte burada ortaya çıkıyor.

Hafıza, geçmiş bir vitrinde sergilemek değildir, geçmiş bugünün vicdanına emanet etmektir. Bir şehri anlatmak, onun eski fotoğraflarını yayımlamakla tamamlanmaz, o şehrin ruhunu bugünün insanına yeniden hissettirebildiğiniz ölçüde anlam kazanır. Çünkü hafıza yalnız hatırlamak değildir, hatırlatabilmektir.

Yazının başından beri aradığım cümle tam olarak budur. Aksaray, Anadolu'nun ortasında kurulmuş bir şehirden önce, hatırlamanın şehridir. Selçuklu'nun bıraktığı emaneti, Horasan'dan gelen irfanı, taşa işlenen zarafeti, insana duyulan hürmeti, dile sinen inceliği ve medeniyet dediğimiz büyük yürüyüşün sessiz ritmini hatırlatan bir şehirdir. Yahya Kemal, "Kökü mâzide olan âti" derken yalnız zamanı anlatmıyordu, bir medeniyetin nasıl ayakta kalacağını da söylüyordu. Kökünden kopan gelecek yaşayamaz, köküne kapanıp kalan gelecek de yürüyemez. Asıl maharet, kökten aldığı hayatı yeni dallara taşıyabilmektir. Aksaray'ın önünde duran vazife de budur. Geçmiş tekrarlamak değil, geçmişten aldığı ruhla yeni bir gelecek kurmaktır. Çünkü şehirler, geçmiş muhafaza ettikleri için değil, geleceği inşa ettikleri için yaşarlar.

Bugün Hasan Dağı yine aynı vakar içinde Anadolu semasına bakıyor. Sultanhanı yine yolun emniyetini anlatıyor. Ulu Cami yine insanı kendi içine çağırıyor. Zinciriye Medresesi yine ilmin sessiz haysiyetini koruyor. Asırlar geçiyor, insanlar değişiyor, nesiller birbirini takip ediyor, fakat şehir aynı soruyu sormaya devam ediyor. Siz, bu topraklardan ne aldınız? Ardından ikinci sorusunu sessizce ekliyor. Siz, bu topraklara ne bırakacaksınız? Bir şehrin gerçek büyüklüğü, geride bıraktığı eserlerde değil, her nesle yeniden sordurduğu bu sorudadır. Aksaray'ın asıl sırrı da tam burada saklıdır. O, yalnız geçmiş anlatan bir şehir değildir, insana geleceğini hatırlatan bir medeniyet cümlesidir.

Baştaki ilk kelimesi Selçuklu ile yazılmış, anlamı asırlardır derinleşmiş ve son noktası henüz konulmamış büyük bir cümledir. Bizler de o cümlenin içinde yaşayan kelimeleriz. Kelimeler doğru kurulduğunda cümle güzelleşir, insan doğru yaşadığında şehir güzelleşir, şehir güzelleştiğinde medeniyet yeniden nefes almaya başlar. Bütün mesele, bize emanet edilen bu büyük cümleyi eksiltmeden gelecek nesillere ulaştırabilmektir.

GÜZELYURT / AKSARAY